

JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANITIES SCIENCES RESEARCH

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Open Access Refereed e-Journal & Refereed & Indexed

Article Type	Research Article	Accepted / Makale Kabul	19.07.2019
Received / Makale Geliş	17.04.2019	Published / Yayınlanma	21.07.2019

XIX. YY. FİLİSTİN TOPRAKLARINDA DİRENİŞ EDEBİYATININ ORTAYA ÇIKMASINA SEBEP OLAN KÜLTÜREL VE SİYASİ OLAYLAR¹

XIX. YY. CULTURAL AND POLITICAL EVENTS THAT CAUSE RESISTANCE LITERATURE IN PALESTINE SOIL

Dr. Muhammet Berat CAN

Gümüşhane Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Gümüşhane / TÜRKİYE, ORCID: 0000-0002-5811-9958

ÖZET

Filistin direniş edebiyatı Filistin halkının yaşadığı zorlukları ve acıları edebiyat yoluyla tüm dünyaya ulaştırmayı kendine görev edinmiştir. Direniş yazarlarının birçoğu, hayatları boyunca işgal altındaki Filistin topraklarında yaşamış ve işgalcilerin zulümleri karşısında her zaman kalemlerini silah olarak kullanmışlardır. İşgal karşısında verilen mücadelede, kalemin etkisinin, silahın etkisinden daha geniş olduğu ortadadır. Silah, mücadelenin tek cephesinde etkili olurken, kalem her iki cepheyi de etkilemektedir. Sansürlerin ve baskıların beraberinde getirdiği ve Filistin halkının yaşadığı bu zorluklar, edebiyat alanında birçok makale, hikâye ve şiirde konu edilmiştir. Tevfik Zeyyâd'ın 'المستحيل' şiiri, Semih el-Kâsım'ın 'بطاقة من سوق البطالة' şiiri ve Mahmut Derviş'in birçok şiiri bu konuları işlemiştir. Bu konular karşısında kaleme alınan eserler, direniş edebiyatının oluşumunda önemli yer tutmaktadır. Bu zor şartlar ve onlara karşılık olarak gösterilen tepkiler Filistin topraklarında mukavemet olgusunu gerek edebiyatta, gerekse normal hayatta ortaya çıkartan sebepler olarak sayılmaktadır. Filistin topraklarında ortaya çıkan direniş edebiyatının tarihçesi aynı zamanda Filistin halkının yaşadıklarının da bir tarihçesi niteliğindedir.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belağatı, Filistin Edebiyatı, Direniş Edebiyatı, Semboller, Semih el-Kasım, İşgal

ABSTRACT

Palestinian resistance literature is committed to conveying the difficulties and suffering of the Palestinian people to the world through literature. Many resistance writers have lived in occupied Palestinian territories throughout their lives and have always used their pens as weapons in the face of the atrocities of the invaders. In the struggle against the occupation, it is clear that the effect of the pen is wider than that of the weapon. While the weapon is effective on one side of the struggle, the pen affects both sides. These difficulties brought about by censorship and repression and the difficulties of the Palestinian people have been the subject of many articles, stories and poems in the field of literature. Tawfeq Zayyad's poem 'المستحيل', Sameh al-Qasem's poem 'بطاقة من سوق البطالة' and Mahmut Derviş's many poems has covered these issues. The works written against these issues have an important place in the formation of resistance literature. These difficult conditions and the reactions shown in response to these conditions both in literature and in normal life are considered as the causes. The history of resistance literature emerged in the Palestinian territories is also a history of the Palestinian people's experiences.

Key Words: Arabic Language and Rhetoric, Palestinian Literature, Literature of Resistance, Symbols, Sameh al-Qasem, Occupation

1. GİRİŞ

Hız. Ömer'in Kudüs'ü fethinden sonra İslamlaşan Filistin toprakları XIX. yy'ın sonlarına kadar Osmanlı hâkimiyetinde bulunmuştur. I. Dünya savaşının başlamasıyla Ortadoğu'da büyük devletlerin masasında pay edilerek Osmanlı hâkimiyetine son verilmiştir.

İngilizler komutan Edmund Allenby (1861-1936) öncülüğünde 1917 yılında Filistin topraklarında ilerleyerek 1918 yılına kadar Kudüs dâhil tüm Filistin topraklarını ele geçirmiştir. Bu tarihten itibaren

¹ Bu makale "SEMİH EL-KÂSİM'İN HAYATI, ESERLERİ VE MUKAVEMET EDEBİYATINDAKİ YERİ" isimli Doktora tezinden makale formatında düzenlenerek yeniden hazırlanmıştır.

bölgedeki Osmanlı hâkimiyeti de sona ermiştir². İngilizler I. Dünya savaşından 1948'e kadar Filistin topraklarında devam ettirdiği sömürgeyi (manda rejimi), tüm haklarını BM'ye bırakarak geri çekilmiştir. Bu çekilmenin hemen akabinde işgalci rejim kendi devletini kurmuş, Filistin topraklarında günümüze değin uzanan sıkıntıların ve zulümlerin fitilini ateşlemiştir. Din, dil ve ırk ayrımı gözetmeksizin Yahudi olmayan tüm Filistinliler bu durumdan etkilenmiştir.

Filistin topraklarında yaşayan, o toprakların gerçek sahipleri mallarından ve canlarından olmakla tehdit edilerek işgalciler tarafından sürgüne gönderilmiştir. Ancak vatani namus bilen Filistinliler her alanda işgalcilere karşı zorlu bir mukavemete girişmişlerdir.

İşgal topraklarında yaşamayı zorunlu göçe tercih eden Arapların çoğunluğu kıyı kesimlerinde yaşayan çiftçilerden oluşmaktadır³. Bu emekçiler hem 1948 öncesi sömürgeci kolonilerinden kurtuluş için direniş göstermiş, hem de 1948 yıkımının yaşandığı günlerde işgalcilerin elinden en çok sıkıntıyı çeken kimseler olmuşlardır.

İşgalcilerin dayattığı kapitalist rejim doğrudan Filistinlilerin özgürlüklerini, kazançlarını ve günlük hayatlarını hedef alması sebebiyle çiftçiler geçimlerini sağlarken, günlük kazançlarını temin ederken işgalcilerin tavizsiz baskılarıyla karşılaşmışlardır.

Arapların kendilerine bir devlet kurmak için girişimleri, işgalcilerin her geçen gün yeni yerleşim yerlerini işgaline rağmen devam etmiştir.

1948'de İsrail'in devlet olarak ortaya çıkması ve Arap hezimetini sonrasında büyük darbe alan ve sürgünde yaşamak zorunda kalan halk, 1967'de yaşanan haziran savaşı sonrasında kimliksiz bir yaşama mecbur edilmiştir. Ayrıca Irak, Suriye, Ürdün gibi devletlere sığınmacı olarak göç eden Filistinlilerin geri dönüşlerine kesin olarak izin verilmemiştir. Filistin dâhilinde birçok haklardan mahrum bir şekilde yaşamlarını sürdüren halk sadece işgalcilerin izin verdiği ölçüde ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir.

Başta eğitim olmak üzere birçok alanda sistemli olarak uygulanan ambargolar sebebiyle silahsız yerli halk kültürel manada direniş hareketleri göstermiştir. Başta şair ve sanatçılar verdikleri eserleriyle halka hem moral aşlamış hem de yaşanan zulümlere eserleriyle direnmişlerdir⁴.

Yazarlar tarafından direniş edebiyatı, mücadele edebiyatı, savaş edebiyatı, olarak da bilinen türlerde şiir, hikâye, roman, tiyatro gibi eserler kaleme alınmıştır. Bu çalışmada Filistin topraklarında I. Dünya savaşı sonrasında yaşanan göçler ve bu göçlerle gelen halkın demografik yapıya etkisi, Filistinli yerel halkın bu gelişmeler karşısında verdiği mücadelelerle 1948 ve 1967 savaşları sonrasında Filistinli halkın yaşadıkları konu edilmiştir.

2. FİLİSTİN VE BÖLGEDEKİ OSMANLI HÂKİMİYETİ

Filistin ismini milattan önce XII yy'de kavimler göçüyle bu topraklara gelen *Filistler*'den aldığı söylenir⁵. Siyon kelimesi Kudüs şehri için kullanılan isimlerden bir tanesidir⁶. Eski ahitte anlatıldığına göre Siyon⁷ kral Davut tarafından fethedilip krallığın merkezi yapılmıştır. Zamanla tüm İsrail topraklarını kapsar şekilde kullanım kazanmıştır.

Tarihi boyunca çeşitli kavimlerin birbirlerine üstünlük göstererek ele geçirdiği topraklar, üç ilahi dinin de kutsal saydığı merkezi içinde barındırıyor olması sebebiyle, çok kez el değiştirmiştir. Hz. Ömer'in Kudüs'ü fethinden⁸ (M. 637) sonra İslam toplumunun bir parçası olan topraklar uzun yıllar pek çok etnik ve dini unsuru da içinde barındırmıştır.

Filistin toprakları Mercidabık Muharebesiyle (1516) yılında Yavuz Sultan Selim (1512-1520) tarafından Kudüs'ün fethinden sonra Osmanlı idaresine girmiştir. Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566)'ın Filistin

² M Lütfullah Karaman, "Filistin", *DİA*, İstanbul 1996, XIII, 93.

³ Gassan Kenefânî, *el-Edeb'u'l-Filistinî el-Mukâvim Tahte'l-İhtilâl 1948-1968*, Müessesetü'd-Dirâsât'ü'l-Filistiniyye, Beyrut 1968, 63.; Riad Kamel, "Sûratu'l-Âmil fi Şi'r Zeyyâd ve'l-Kasim", (Erişim: 27.03.2019), <http://m.ahewar.org/s.asp?aid=627099>

⁴ Kenefânî, a.g.e.

⁵ Karaman, "Filistin", 89.

⁶ Ömer Faruk Harman, "Kudüs", *DİA*, Ankara 2002, XXVI, 323; M. Lütfullah Karaman, "Siyonizm", *DİA*, İstanbul 2009, XXXVII, 329.

⁷ *Kutsal Kitap*, "II. Samuel 5/7", Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul 2008, 321.

⁸ Detaylı bilgi için bkz. Ebu Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberi, *Tarihu'l-Ümem ve'l-Mülük*, Beyt'ul Efkâr ve'd-Düveliyye, Ürdün ts., 628-630.

civarını fethiyle bölgede Osmanlı hâkimiyeti başlamıştır. Birçok iç ve dış tehlikeler atlatılmasına rağmen XIX. yy. kadar bu topraklarda Osmanlı hâkimiyeti devam etmiştir⁹.

Osmanlıda Arz-ı Filistin olarak anılan bu coğrafya, Şam eyaletine bağlı olarak, Akka, Nablus ve Kudüs sancaklarıyla yönetilirdi¹⁰.

Bölge XIX. yy. kadar sakin bir dönem geçirmiş, XIX. yy. da batıda yükselen ırkçılık ve dini düşünceler sebebiyle kutsal kitapta anlatılan toprakların yeniden keşfi gayesiyle toplumsal hareketlenmeler başlamıştır. Bu durum batılı ve Hristiyan ülkelerde Filistin'e olan ilginin artmasına sebep olmuştur¹¹.

2.1. XIX. Yüzyılda İşgal ve Filistin

XIX. yüzyılda Avrupa'da yükselişe geçen anti-semitizm (Yahudi karşıtlığı) adeta Siyonizm'in temellerini atmış ve günümüze kadar ki süreçte önemli rol oynamıştır¹². Avrupa'nın doğusunda özellikle Çarlık Rusya'sında bulunan Yahudiler gerek devlet baskısı, gerek Hristiyan toplum temelli olan birçok baskıya maruz kalmıştır. Bu baskılar bazı Musevi düşünürler tarafından, bir Yahudi yurduna temelli olarak göç fikrinin benimsenmesine sebep olmuştur.

Batı Avrupa'daki Yahudiler ise bu göç fikrini Fransız İhtilali¹³ sonrasında düşünmeye başlamıştır. Rusya, Romanya ve Galiçya bölgelerinde bulunan 'Hovevei' (Hibbat) ve 'Siyon' (Siyon Severler) guruplarına bağlı bazı Yahudiler bu fikri sadece savunmakla kalmayıp Kudüs'e ilk göç dalgasına başlamıştır. Bu göç dalgası ilerleyen yıllarda 'Aliyah'¹⁴ ismini verdikleri sistemli göçlere zemin hazırlamıştır.

Siyonizm kelimesini ilk kullanan kişi 'Hibbat' ve 'Siyon' örgütlerinin Avusturya'daki öncülerinden olan Natham Birbaum¹⁵'dur¹⁶. Ancak sistemli ve siyasi bir hareket haline 1890'da Theodore Herzl¹⁷ tarafından getirilmiştir. T. Herzl'in çabaları ile Siyonizm XIX. ve XX. yy.'da uluslararası bir aktör haline gelerek, bir devlet gibi faaliyetlere girişmiştir¹⁸.

T. Herzl'in öncülüğünde 29 Ağustos 1897'de Basel¹⁹ şehrinde Dünya Siyonist kongresinde Dünya Siyonist Teşkilatı²⁰ kurulmuştur. Bu teşkilat kuruluşundan itibaren amaç edindiği şeyler hususunda, ne Osmanlıları ne de ılımlı Yahudileri kaygılandırmak istememiştir. Örneğin kongrede alınan Yahudi yurdu hakkındaki kararlar, kelimelerin arkasına gizlenerek kamuoyuyla paylaşılmıştır. Bu minvalde Siyonist teşkilat kendisine amaç olarak aşağıdaki şekli belirlemiştir;

“...Kendilerine normal hayat şartlarının esirgendiği ülkelerde yaşayan Museviler için kamu hukukunun güvencesi altında bir yurt temini...”²¹”

Burada geçen 'kamu hukuku' sözcüğünü Siyonist teşkilat Osmanlı devletine karşı Osmanlı'nın kamu hukuku, sömürgeci devletlere karşı ise batılı devletlerin kamu hukuku olarak kullanmıştır²².

⁹ Karaman, "Filistin", 92.

¹⁰ Fatma Sel Turhan, "Diyar-ı Kenan'dan Arz-ı Filistin'e Kutsal Toprakların Kayıp Geçmişi", Anlayış, n. 2, Temmuz 2003, 37; Karaman, "Filistin", 92.

¹¹ Butrus Abu-Manneh, "The Rise of the Sanjak of Jerusalem in the Late Nighteenth Century", Ilan Pappé (ed.), The Israel/ Palestine Question, Londra, New York: Routledge 1999, 42.

¹² Mim Kemal Öke, "Osmanlı İmparatorluğu, Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1914)", Marife, 6(1), 263.

¹³ Daha geniş bilgi için bkz. (Mehmet Ali Ağaoğulları, "Fransız Devriminde Birey Devlet ilişkisi", Ankara Üniversitesi S.B.F. Dergisi, 44(3), 195-228.)

¹⁴ Yahudilerin sistemli ve kalıcı bir şekilde tüm dünya şehirlerinden Kudüs'e göç etmesine verilen isim. (Bkz. Erişim: <https://web.archive.org/web/20080512073236/http://www.jafi.org.il/education/100/CONCEPTS/aliyah1.html>)

¹⁵ (1864-1937) yılları arasında yaşamış Avusturyalı gazeteci ve yazar. (Bkz. Erişim:02/04/2019 http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Birnbaum_Nathan)

¹⁶ Mim Kemal Öke, *Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1923)*, Timaş, İstanbul 2018, 39.

¹⁷ (1860-1904) yılları arasında yaşamış Macaristan uyruklu gazeteci ve yazardır. Politik Siyonizm'in kurucusudur. (Bkz. Erişim:02/04/2019 <https://www.biyografi.info/kisi/theodor-herzl>)

¹⁸ Öke, "Osmanlı İmparatorluğu, Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1914)", 262; Karaman, "Filistin", 93.

¹⁹ İsviçre'nin kuzey batısında Fransa ve Almanya'ya sınırında bulunan bir şehirdir. (Bkz. Erişim:02/04/2019 <https://www.britannica.com/place/Basel-Switzerland>)

²⁰ 'World Zionist Organization' merkezi Viyana Avusturya'dadır. (Bkz. Erişim: 02/04/2019 <https://www.britannica.com/topic/Jewish-Agency#ref613>)

²¹ Öke, *Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1923)*, 59.

²² Öke, *Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1923)*, 59.

Dünya Siyonist Teşkilatının kapsayıcı kurumsal yapısı, düzenli toplantı ve kongreler yoluyla planlanan işgal projesinin gerçekleşmesi hususunda, tarihin bütün dönemlerinde en temel organ olarak görevini icra etmiştir.

Musevilerin XVI. yy'da, Rusya ve Avrupa'dan göç başlamadan önce, hayatlarının son günlerini kutsal topraklarda geçirmek ve hacetmek için Kudüs topraklarına gelen, İspanya engizisyonundan kaçmış ve o zamandan beri Osmanlı tebaasında yaşayan 'Yişhuv' isimli bir kolonileri vardı. Bunlar Saferdim (Araplar içinde asimile olmuş) ve Eşkenaz (Avrupa ve Slav ırkından) Musevilerinden oluşuyordu. Bu Yahudiler geçimlerini dünya Yahudilerinden gelen 'Haluka' isimli sadakalarla sağlıyorlardı²³.

Dini amaçlar dışında, tamamen Siyonist amaçlarla *Hibbat* ve *Siyon* öncülüğünde göç ederek Kudüs'e gelen Siyonist Yahudiler 'Eski Yişhuv' kolonilerinden esinlenerek hemen kolonileşmeye başlar. Ancak hayatlarının önceki dönemlerinde tarımla uğraşmamış halk, kısa zamanda çaresizliğe düşmüştür. Bunun üzerine örgütlerin bu faaliyetlerine adının gizli kalması şartıyla *Baron Edmond de Rothschild*²⁴ Osmanlı topraklarını onlar adına satın alarak destek vermiştir. Bu yardımları sebebiyle kendisine 'Yişhuv'un babası' unvanı verilmiştir²⁵.

2.2. Filistin Topraklarına Yahudi Göçleri

Yurtsuz olan ve dağınık şekilde yaşayan dünya üzerindeki Yahudiler bu gelişmeler üzerine ata yurtları olarak tarif ettikleri topraklara sistemli, kalıcı olarak ve siyasi bilinçle yani işgal amacıyla göç etmeye başlamıştır. 1880 yılından itibaren II. Dünya savaşı yıllarına kadar Aliyah ismini verdikleri 5 büyük göç dalgasından söz edilmektedir. Bu göçler ağırlıklı olarak Rusya, Romanya, Galiçya, Polonya ve Nazizm'in revaçta olduğu orta Avrupa'dan gerçekleşmiştir.

1882-1903 yılları arasında Rusya, Romanya ve Galiçya'dan 20000 ila 30000 arası kişi;

1904-1914 yılları arasında Rusya'dan 35000 ila 40000 arası kişi;

1919-1923 yılları arası Rusya, Polonya ve Romanya'dan 35000 kişi;

1924-1931 yılları arası Polonya'dan 88000 kişi;

1932-1938 yılları arası Nazizm sebebiyle 215000 kişi göç etmiştir²⁶.

Bununla birlikte 1948-2001 arası Türkiye'den İsrail'e göç eden Yahudi sayısı yaklaşık olarak 80000'dir²⁷.

Bu göçlerle Filistin topraklarına gelen Yahudilerin, sistemli bir şekilde yerleştirilmesi için Dünya Siyonist Teşkilatı tarafından bazı kurumlar hayata geçirilmiştir. Bu minvalde Basel'de toplanan II. Kongrede (1898), Yahudi sömürge emniyet sandığı kolonileştirme komisyonu faaliyete geçmiş, 1901 yılında da Yahudi milli fonu oluşturulmuştur. Bu fonun nihai amacı Yahudilerin inkâr edilemez biçimde toprak kazanımlarının sağlanması olmuştur.

2.3. Osmanlı Topraklarında Yahudi Vatını Kurma Girişimleri

Filistin topraklarına gelip yerleşen Yahudiler temel olarak ikiye ayrılır. İlki bölgede tamamen dini gayelerle Mesih inancı doğrultusunda Kudüs'e yerleşmiş olan Musevilerdir. İkinci grup ise T. Herzl ile başlayan ve Filistin'de kalıcı bir devlet kurma fikri ile bölgeye göçen Siyonist Yahudilerdir²⁸.

Siyonizm tohumları yeşerirken işgalcilerin göz diktiği Filistin, Osmanlı toprağıdır. Ulus devletlerin kapitülasyonlar ve azınlık hakları adı altında, Osmanlı topraklarında kolonileştirme faaliyetleriyle, Yahudilere Filistin'de bir yurt kurulması fikri karşısında sarayın kat'i duruşu Siyonistleri çaresizliğe itmiştir.

²³ Roger Garaudy, *Siyonizm Dosyası*, (Çev. Nezih Uzel), Pınar, İstanbul 1983, 18.

²⁴ (1845-1934) yılları arasında yaşamıştır. Balfour bildirisine muhatap olan kişi ile karıştırılmamalıdır. (Bkz. G. Hirschler "Rothschild Baron Edmond-James de", *New Encyclopedia of Zionism and Israel (I,II)*, Associated University Press, London 1994, II/1125.)

²⁵ Öke, *Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1923)*, 50.

²⁶ Karaman, "Siyonizm", 329.

²⁷ Kemal Arı, "Jewish Migration From Turkey To Israel After The Foundation Of Israel", *Tarih ve Günce Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi*, 4(2), 2019, 228 (203-230); Selim Amado, "İsrail'de Türkiye Kökenli Yahudiler", *Görüş*, September 2003, 52.

²⁸ Garaudy, 17.

Siyonizm siyasi bir hareket olarak şekillenmeye başlayınca Sultan II. Abdülhamid ile görüşmek ve kamuoyu oluşturmak için T. Herzl 1896-1902 arasında beş kez İstanbul'a gelmiş ve iki kez görüşmüştür²⁹. Filistin'de bir Yahudi yurdu kurulmasına izin verilmesi halinde, Osmanlı devletinin dış borçlarının yapılandırılması ve zengin Musevi kişilerce üstlenilmesi gibi tekliflerini iletmıştır. Benzer bir teklifi, İngiliz Diplomat Lawrence Oliphant³⁰, 1879 yılında Yahudilere Osmanlı'nın Belka³¹ sancağında bir koloni oluşturmak için yapmıştır³².

Sultan II. Abdülhamid Siyonist teklifler karşısında Yahudilerin Filistin'den toprak satın almasını yasaklayan kanunlar çıkartılması ve hac için Kudüs'e gidecek olanlara kırmızı tezkere verilmesi gibi tedbirlere başvurmuştur.

Theodor'un hatıralarında Sultan II. Abdülhamid ile ilgili görüşmesini kendi dilinden şöyle anlatır;

"...Ben, Yahudilere bir karış dahi olsa toprak satmam, zira bu vatan bana değil milletime aittir. Milletim bu vatani kanları ile mahsuldar kılmıştır. O bizden ayrılmadan tekrar kanlarımızla örteriz..."

...Filistin'i hiç karşılıksız ele geçirebilirler. Fakat yalnız bizim cesetlerimiz taksim edilebilir. Ben canlı bir beden üzerinde ameliyat yapılmasına müsaade etmem."³³

Ancak bu bilgilere ihtiyatla yaklaşılması gerekmektedir. Zira Sultan II. Abdülhamid bu toprakların Osmanlıdan ayrılacağını hiç düşünmemiştir. Kaldı ki 1920'de kabul edilen Misâk-ı Milli'de belirtilen³⁴ ve M. Kemal Atatürk'ün Gazze'den Samsun'a, Edirne'den Musul ve Filistin'e kadar olan hattın Türk toprağı olduğu ifadesi bu toprakların Misâk-ı Milli sınırları içinde kabul gördüğüne işaret etmektedir³⁵.

Meşrutiyetin ilanı ile (1908) kısa süreli de olsa Sultan II. Abdülhamid döneminde yürürlüğe giren kırmızı tezkere kanunu iptal edilmiş ve Filistin'de yabancılara toprak satışına izin verilmiştir. Hükümetin bu tavrı Yahudi çevreleri ümitlendirmiş, 'Aliyah' göçlerinin en büyükleri bu süre zarfında gerçekleşmiştir. Ancak 31 Mart vakası sonrasında azınlıkların problem haline gelen ayrıcalıkları ve Yahudilerin hızlı ve sistemli göçü, hükümete geri adım attırmıştır. Yahudiler 'Aliyah' sonucunda Hayfa'dan Gazze'ye uzanan kıyı bölgesinde toprağı sistemli bir şekilde yerleşmiştir. 1909 yılında Yafa'nın kuzeyinde Telaviv kurulmuştur. 1914'e gelindiğinde göçlerin etkisiyle Filistin topraklarında Yahudi nüfusu 60000'e yaklaşmıştır³⁶.

1901 yılında kurulan Yahudi Milli Fonunun³⁷ çalışmalarıyla Filistin topraklarında mülk edinmek için Yahudilerin akıttıkları paraların cazibesine kapılan bazı Arapların topraklarını satması, devlet yetkililerinin dikkatinden kaçmamıştır. Nablus mutasarrıfı olan Süleyman Fethi Bey'in 1911 tarihli layihasında da yörede Müslüman nüfusu azalırken Yahudi nüfusun arttığına ve Yahudilerin hükümet tarafından alınan onca tehbire rağmen toprak almaya ve yerleşmeye devam ettiğine, bununla birlikte Osmanlıca ve Arapça bilenlerin sayısında azalma olduğuna dikkat çekilmektedir³⁸.

Kendi arazilerinin gerek parayla satılması, gerekse zorla elinden alınarak işgal edilmesiyle Araplarla işgalci gruplar arasında yaşanan Arap-Siyonist çatışmalarına işgalcilerle birlikte batılı devletler de odun taşıyarak, Siyonistleri bu topraklarda kendi amaçlarına alet etmekten çekinmemişlerdir.

²⁹ Habib Tokgöz, "İsrail Devleti'nin Kuruluşunda Theodor Herzl ve Siyonizm", *Anasay*, 1(1), 2017, 189. 183-196

³⁰ (1829-1888) yılları arasında yaşamış İngiliz diplomatı olarak misyonerlik faaliyetleri yürütmüştür. Cape Town doğumludur. (Bkz. Erişim: <https://www.britannica.com/biography/Laurence-Oliphant>)

³¹ XIX. Yüzyılda Osmanlı devletinin Şam eyaletinin Beyrut vilayetinde bağlıdır. Sancağın merkezi Nablus'tur. (Bkz. Erişim:02/04/2019 <https://islamansiklopedisi.org.tr/belka>)

³² Polat Ziya, "Yahudilerin II. Abdülhamid Döneminde Filistin'e Göç Girişimleri ve Oliphant'ın Siyonist Koloni Talebi", *Beytül Makdis Araştırmaları Dergisi*, 2017, 7, 11; Tufan Buzpınar, *Hilafet ve Saltanat II. Abdülhamid Döneminde Halifelik ve Araplar*, Alfa Yay. İstanbul 2016, 384.

³³ Theodore Herzl, *The Complete Diaries of Theodore Herzl*, New York 1960, Vs. 378; Öke, *Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1923)*, 67.

³⁴ Cevdet Küçük, "Misâk-ı Milli", *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 2005, XXX, 175.

³⁵ İbrahim Yılmaz, "er-Rıhletü İnde's-Şua'ra el-Kudemâa: Şua'ra'u'l-Asr'ı'l-Evvel", *Mecma'u'l-Kâsımî li'l-Lügati'l-Arabiyye*, 2016, 317.

³⁶ Karaman, "Siyonizm", 330; Justin McCarthy, *The Population of Palestine: Population Statistics of the Late Ottoman Period and the Mandate*, Columbia University Press, New York 1998, 19-20.

³⁷ Öke, *Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1923)*, 62.

³⁸ Hasan Karaköse, "Yahudilerin Filistin'e Yerleşme Girişimleri ve Süleyman Fethi Bey'in Layihası (1911)", *G.Ü. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5 (1), 2004, 54.

2.4. Balfour Deklarasyonu

I. Dünya savaşı boyunca Siyonistler amaçları doğrultusunda çalışmaya devam etmişlerdir. T. Herzl'in 1904'te ölümünden sonra Siyonist hareketin başına geçen³⁹ 'Chaim Weizmann'⁴⁰ işgal amaçları doğrultusunda İngiliz kabinesine bir teklif sunmuştur. Siyonist amaçları içeren bu teklif ABD başkanının da muvafakatı alındıktan sonra İngiliz dışişleri bakanı 'Arthur Balfour' tarafından 2 Kasım 1917 tarihinde Filistin'de yurt edinmek isteyen Siyonist dernekleri federasyonu adına, Lord Rothschild'a mektup şeklinde sunulmuştur. Bu bildiri tarihe 'Balfour Deklarasyonu' olarak geçmiştir.

"Sevgili Lord Rothschild,

...Majestelerinin Hükümeti, Filistin'de Museviler için bir millî yurt kurulmasını uygun karşılamaktadır...

...Musevi olmayan toplumların dini ve medeni haklarına zarar verecek herhangi bir şey yapılmayacaktır...⁴¹"

Bu bildiri aslında Ortadoğu'da kilometre taşı önemi taşımaktadır. Yahudiler için kontrat niteliği taşıyacak olan bu belge, onlara göre Filistin topraklarının tapusunun Yahudi milletine verilmesi demek olacaktır.

İşgalcilerin ortaya atmış olduğu Filistin sorunu sebebiyle Araplar Osmanlıyı suçlamıştır. I. Dünya savaşı esnasında ve sonrasında Mekke Emiri Şerif Hüseyin Osmanlıya karşı Arap isyanını başlatması halinde İngiltere tarafından destekleneceğine inandırılmıştır⁴². Emir, Mac Mahon'a kendi halifeliğinin tanınması ve kendisinin Arap krallığının başına geçirilmesi talebinde bulunmuştur. Balfour, Mac Mahon ve Şerif Hüseyin yazışmaları birlikte değerlendirildiğinde, kendisi de Musevi olan 'Arthur Koestler'⁴³ ve Filistinli Tibawî'nin Balfour hakkında ki sözleri daha iyi anlaşılır.

Arthur Koestler şöyle der;

"...Bu belgeyle bir millet (İngiliz) başka bir millete (Yahudiler), üçüncünün (Arapların) ülkesini vaat etmiştir...⁴⁴"

'Abdul Latif Tibawî'⁴⁵ bu söylemi daha da ileri götürür;

"...Bir gücün (İngiltere), hükümlerliği başka bir devlete (Osmanlı) ait olan bir toprağı, bir milletten (Filistinli Araplardan) alıp başka bir millete (Yahudilere) devretmeyi kabullenmesi...⁴⁶"

şeklinde ifade eder⁴⁷.

2.5. İşgal Sonrası Filistin Topraklarında Etnik Yapı

1916'da İngiltere ve Fransa arasında yapılan gizli antlaşma Sykes-Picot ile 'Bilad'üş-Şam' Osmanlı yönetiminden çıkararak doğrudan sömürü (manda) yönetimine girer. 1917 yılında Kudüs'ün düşmesi bu topraklarda Osmanlı devletinin sonu anlamına gelir. 1918 yılına gelindiğinde İngiltere Filistin topraklarının tamamını işgal ederek ele geçirir. O tarihte Filistin nüfusu 748128'dir. Bu nüfusun 611098'i Müslüman, 58728'i Yahudi, 70429'u Hristiyan, 7268'i Dürzi, 162'si Şii, 443 kişiye diğer dinlere mensuptur⁴⁸.

³⁹ Öke, *Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1923)*, 77.

⁴⁰ 1874-1952 yılları arasında yaşamıştır. Belarus doğumludur. İsrail'in ilk cumhurbaşkanı olmuştur. (Bkz. Erişim:02/04/2019 <https://www.britannica.com/biography/Chaim-Weizmann>)

⁴¹ Öke, *Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1923)*, 333.

⁴² M İra Lapidus, *İslam Toplulukları Tarihi- XIX Yy. 'dan Günümüze*, İletişim, İstanbul 2010, II, 139.

⁴³ 1905-1983 yılları arasında yaşamış Rus Musevi'si çok yönlü bir yazardır. (Bkz. Erişim:02/04/2019 <https://www.britannica.com/biography/Arthur-Koestler>)

⁴⁴ Arthur Koestler, *Promise and Fulfilment Palestine 1917-1949*, The Macmillan Company, New York 1949 s. 4.

⁴⁵ 1910-1981 yılları arasında yaşamış Filistin'in Tayibe kentinde doğmuştur. Filistin tarihçisi ve eğitimcidir.

⁴⁶ A. L. Tibawî, *Anglo-Arap Relations And The Question Of Palestine 1914-1921*, Luzac Company, London 1978, 196.

⁴⁷ Öke, *Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1923)*, 334.

⁴⁸ McCarthy, 26; Karaman, "Siyonizm", 331.

1920 'San Remo'⁴⁹ da alınan kararlar Filistin toprakları dörde bölünür. İngiltere; Irak ve Filistin'i, Fransa; Suriye ve Lübnan'ı işgal eder. Sonunda Osmanlı devletinin birliği Ortadoğu'da dağılmış olur. Siyonistler de Basel'de almış oldukları kararı resmen uygulama fırsatı bulmuş olurlar.

%90 Arap, %2 Yahudi'den oluşan Filistin'de İngiltere'nin böyle bir yetkisi yoktur. Çünkü Filistin bir Osmanlı toprağıdır. İngiltere'nin Siyonizm'i desteklemesinin iki temel nedeni vardır. Birincisi, ulus devletler arasında yapılacak paylaşımda I. Dünya savaşı sonrasında güttüğü hedefler, ikincisi Protestan kültüründe Yahudilerin kutsal topraklara geri dönüşünü tasvip eden ideolojik arka plan. Bu sayede İngiltere II. Dünya savaşına kadar Filistin topraklarında direniş adına ortaya çıkan siyasi hareketlerin bel kemiğini kırmıştır. Yahudi devletinin kurulması için de yolu açmıştır⁵⁰.

Göçlerle Filistin'e yerleşmiş Siyonist Yahudiler, İngiltere'nin saflarında 'Siyon Katır Birlikleri'⁵¹ olarak Çanakkale'de Osmanlı'ya karşı savaşmışlardır⁵². İşgalcilerin bu gönüllü faaliyetlerine karşılık Balfour bildirisinin ilan edildiği varsayılmaktadır⁵³. İşgalcilerin bu derece gönlünü kazanan İngiltere, savaş boyunca Musevilerin elinde bulundurduğu basın yayın organları ile kendi faaliyetlerine destekçi bulmuştur.

2.6. Filistin Halkının İşgalci Oluşumlar Karşısında Verdiği Mücadeleler

İşgalciler göçleri hızlandırmak için çabalarken, ağırlığı Müslüman nüfus olan yerli halk bir Arap devleti kurmak için çaba harcamıştır⁵⁴. 1920'lere geldiğinde yoğun göç faaliyetleri sebebiyle artan huzursuzluklar, İngiliz manda yönetimine geçen Filistin'de yerini ayaklanmalara ve Arap-Yahudi çatışmalarına bırakmıştır. Bu minvalde Araplar arasında ortaya çıkan en büyük problem kabileler arasındaki görüş ayrılıkları olur. Arapların bu bölünmüşlüğüne karşılık, Dünya Siyonist Teşkilatı ve Yahudi Ajansı bir devlet gibi organize çalışmasıyla hem Yahudi nüfusunu, hem de topraklarını artırmaya devam etmiştir⁵⁵.

İngiltere mandasında bulunan Filistin'de ilk anayasa, 1922 yılında ilan edilir. İngiliz, Müslüman, Yahudi ve Hristiyan temsilcilerden oluşan 23 kişiyle yönetim oluşturulur.

1932 yılında Araplar tarafından 'Genç Müslümanlar Derneği' kurulur. Bu dönemde kurulan Arap partileri kendilerine temel olarak işgalcilerle mücadeleyi almışlardır. Kudüs Müftüsü Hacı Emin el-Hüseyni⁵⁶ bu hareketlerin merkezinde yer almıştır. Filistin'in bağımsızlığı için İzzeddin Kassam⁵⁷'in öncülüğünde direniş grubu kurulur. İrili ufaklı kurulan bu gruplar 1933 yılına geldiğinde Hacı Emin el-Hüseyni önderliğinde 'Yüksek Arap Komitesi' ismiyle birleşirler⁵⁸.

Yaser Arafat'ın önderliğinde el-Fetih direniş hareketi kurulur⁵⁹. Doğu Kudüs'te I. Filistin kongresi toplanır. Filistin Kurtuluş Örgütü kurulur⁶⁰.

Belirtmek gerekir ki 1948 tarihine kadar Arapların oluşturduğu gruplar işgalcilerin Filistin'e girmesine engel olmaya çalışmıştır. Ancak 1948 sonrasında ise bütün gayretleri işgalcileri topraklarından çıkartma hususunda olmuştur⁶¹.

1933 yılında Prag'da toplanan Siyonist kongrede, Nazizm etkisi ile Yahudilerin resmi veya gayri resmi yollarla Filistin'e göç ettirilmesi kararlaştırılır. Bu sayede üç yıl gibi kısa bir sürede Yahudi nüfusu

⁴⁹ I. Dünya Harbinin akabinde, 18-26 Nisan 1920 tarihleri arasında İtalya'nın San Remo şehrinde Osmanlı bakiyesinin paylaşılması ve yapılacak olan Sevr Antlaşması'nın şartlarının belirlenmesi için toplanan uluslararası konferanstır.

⁵⁰ Perry Anderson, "Scurrying Towards Bethlehem", *New Left Review*, July-August 2001, London, 7.

⁵¹ Osmanlı Zabıtlarından Mısra kaçmayı başaran Siyonistlerden müteşekkildir. Siyonistlerin silahlı çetesi olan Haganah'a çalışan örgüt.

⁵² Öke, "Çanakkale Savaşlarında Siyonist Alay'ının Faaliyeti", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, XLIII, İstanbul 1987, 413.

⁵³ Öke, *Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1923)*, 321.

⁵⁴ Fahir Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, Kronik Kitap, İstanbul 2017, 38.

⁵⁵ Armaoğlu, 42.

⁵⁶ (1895-1974) tarihleri arasında yaşamıştır. Filistin Ulusal Hareketinin kurucusudur. (Bkz. Erişim: <https://islamansiklopedisi.org.tr/emin-el-huseyni>)

⁵⁷ (1882-1935) tarihleri arasında yaşamıştır. Filistin'in İngiliz mandasından kurtularak bağımsızlığa kavuşturulması için kurulan ilk İslami guruptur. (Bkz. Erişim: <https://islamansiklopedisi.org.tr/kassam-izzeddin>)

⁵⁸ Yüksel Kaştan, *Orta Doğu'da Arap-İsrail Mücadeleleri ve Türkiye*, 1798. (Erişim: 07/12/2018), <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/KA%20C5%9ETAN-Y%20C3%BC%9E%20C4%9E%20E2%80%99DA-ARAP-%20C4%B0SRA%20C4%B0L-M%20C3%9CCADELELER%20C4%B0-VE-T%20C3%9CRK%20C4%B0YE.pdf>

⁵⁹ 1959 yılında kurulmuştur. Kurucuları arasında Mahmut Abbas' ta vardır. Filistin idaresinde bulunan iktidar partisidir. (Bkz. Erişim: <https://www.gzt.com/mecra/filistin-kurtulus-hareketi-fetih-3116603>)

⁶⁰ 1964 yılında Mahmut Abbas öncülüğünde kurulmuştur. (Bkz. Erişim: <https://islamansiklopedisi.org.tr/filistin-kurtulus-orgutu>)

⁶¹ Öke, *Osmanlı İmparatorluğu, Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1914)*, 265.

Müslüman nüfusun 1/3'üne ulaşmıştır. Toprakları işgale uğrayan halk ile göçmenler arasında çatışmalar kaçınılmaz olmuştur. Yişhuv'un savunulması için kurulan 'Haganah' örgütünü yetersiz bulan bazı Siyonist gruplar 'Stern ve İrgun' adında başka örgütlerde kurarlar. II. Dünya savaşı kadar bu çatışmalarda yaşanan can kayıpları iki taraf içinde artarak devam etmiştir.

II. Dünya savaşı patlak verince, Almanya'da Yahudilere karşı artan baskılar Siyonistlerin dünya çapında bir destek kazanmasına sebep olmuştur. 1942 Biltmore⁶² kongresinde Siyonistlerin Filistin'de kurulmasını istedikleri resmi devlet talepleri açıkça dile getirilmiştir. Kongrede tarihe Biltmore Programı olarak geçen maddeler şekillendirilmiştir. Bu programla günümüze kadar devam eden Siyonizm-Amerika yaklaşması başlamıştır.

2.7. BM'nin Taksim Kararı

İngiltere yönetimi Şeria Nehrinin doğusunda bir Ürdün Krallığı oluşturur. Filistin'in kalan diğer topraklarındaki kendi manda rejiminin haklarını BM'ye devreder⁶³. Tarihe 'Taksim Kararı' olarak geçen 1947'de BM'de alınan kararla Filistin üç bölge Araplara, 3 bölge Yahudilere, Yafa Arap özerk bölgesi ve BM'ye bağlı bir komisyon tarafından ortak yönetime alınan Kudüs olarak 8 parçaya bölünür. Bu da Filistin topraklarının yaklaşık olarak %57'sinin Yahudilere geçmesi anlamına gelmektedir. Hâlbuki bu durumu kendi devlet başkanları David Ben Gurion itiraf gibi şöyle ifade eder;

"BM'nin taksim kararı öncesinde toprağın %94'ü Araplara aitken Yahudiler sadece %6'lık bir toprağa sahipti⁶⁴."

BM'nin paylaşım kararından sonra işgalciler, BM tarafından kendilerine verilen topraklarda, insanları göçe zorlamaya ve katliamlar yapmaya başlarlar. 'Deyr Yasin⁶⁵' bu katliamlardan bir tanesidir.

2.8. 1948 Sonrası Filistin ve Filistinli Halk

Filistinlileri kendi topraklarında azınlık haline getiren taksim kararı sonrasında, 15 Mayıs 1948'de İngiltere bu topraklardaki manda yönetimini sonlandırmıştır. Bu açıklamayı fırsat bilen bir grup işgalci, Ben Gurion önderliğinde, Tel Aviv şehrinde bir araya gelerek İsrail devletini kurduklarını ilan ederler. Bildirilerinde bu devletin Yahudilerin tabii ve tarihi haklarına istinaden kurulduğunu savunurlar. Bu tabii haklarını 'Vaat edilmiş topraklar' olarak kutsal kitaba dayandırırılar.

Siyonistler ideolojik olarak İsrail'i oluşturacak olan halkın sadece Yahudi ırkından olmasını prensip olarak benimserler. Bu sebeple Filistinliler mülteci konumuna düşerler. Yaklaşık 700000 Filistinli katliamlardan kaçmak ve göç etmek zorunda kalır. Filistinlilerin bir kısmı Gazze'ye bir kısmı Batı Şeria'ya bir kısmı da Ürdün'deki kamplara göç ederler.

İsrail devleti Amerika ve Sovyetler Birliği tarafından derhal tanınır. Araplar tarafından itiraz edilse bile İsrail, zeminini meşrulaştırmak için ilk Arap-İsrail (1948) savaşını başlatır. Arapların kendi bölgelerinde direnmesi ile başlayan hareketlere ek olarak diğer Arap ülkeleri 'Arap Birliği' olarak savaşa dâhil olurlar. Mısır, Ürdün, Suriye ve Irak orduları Filistin'e girer. Ancak savaş kısa sürede Arapların aleyhine döner ve Gazze Mısır'ın, Batı Şeria'da Ürdün'ün eline geçer. Bunun dışındaki bütün topraklara İsrail hâkim olur.

1949'da savaşın ardından hezimetle uğrayan Arap devletleriyle yapılan anlaşmalarda, İsrail kendi sınırlarını meşrulaştırmakla kalmaz aynı zamanda 1948 savaşıyla mevcut kazanımı olan sınırları da BM'de kabul edilir. Böylece uluslararası arenada kendini kabul ettirmiş olur. Aslında 1930'larda kurulan Yahudi ajansının gayesi etnik temizliktir. İsrail'in kendini meşrulaştırmak için giriştiği 1948 savaşı, bu ameliyenin icrasına hizmet etmiştir⁶⁶.

⁶² New York'da Biltmore otelinde gerçekleşen Siyonist kongredir. Organizatör ilk İsrail başbakanlığı yapacak olan David ben Gurion'dur. (bkz. Sedat Kızıloğlu, "İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm'in Gelişimi", *Sosyal Bilimler*, Kırkkale 2012, 2(1), 35-64).

⁶³ Lapidus, 140.

⁶⁴ Ayşe Fildiş Tekdal, "Birleşmiş Milletlerin Taksim Kararı ve İsrail Devletinin Yaratılışı", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2012, XIV (1), 345.

⁶⁵ 9 Nisan 1948 günü işgalci örgütlerden olan İrgun'un Deyr Yasin köyüne gerçekleştirdiği saldırıdır. Yaklaşık 250 sivil insan öldürülmüştür. (Bkz. Erişim:02/04/2019 <https://www.dunyabulteni.net/filistin/israilin-temelini-deir-yasin-katliami-atmisti-h326914.html>)

⁶⁶ Anderson, 12.

1948 sonrasında Dünya Siyonist teşkilatı çalışmalarına düzenli olarak devam etmiştir. 1952 yılında İsrail parlamentosunda Yahudi ajansına ve Siyonist Teşkilata kanunla resmi statü verilerek yeni görevler verilmiştir. Buna göre dünya üzerindeki Yahudiler arasında bağlantıyı kurmak, yeni göç dalgalarının organizasını yapmak, tarımsal kalkınmanın planlanmasını yapmak bu görevlerin arasındadır. Ayrıca Yahudi Milli Fonu aracılığı ile Filistin'e ilk kez gelen göçmenlerin toprak edinmeleri, konut masrafları ve topluma adapte olması için gereken maddi ihtiyaçları karşılanmıştır.

İşgalciler tarafından İsrail topraklarına Yahudi göçü devlet politikasına dönüştürülmüştür. İsrail hükümeti 1950'de çıkardığı göç kanunu, 1952'de çıkardığı vatandaşlık kanunuyla dünya üzerinde dağınık bir şekilde yaşayan Yahudileri İsrail'e göçe teşvik etmiştir. 1948-1986 yılları arasında 1800000 Yahudi İsrail topraklarına göç ederek vatandaşlığa geçmiştir. 1991'de Sovyetler'in dağılması ile 1000000 Yahudi İsrail'e göç ederek vatandaşlık almıştır. İlk başlarda göç yoğunluğu Avrupalı Yahudilerinden oluşmaktayken, sonraki yıllarda Asya ve Afrika Yahudileri ağırlık kazanmıştır⁶⁷.

İsrail'in siyasi yapısında da Siyonistler söz sahibi olmuşlardır. Aliyahların ilk üç dalgası ile gelenlerin içinde beyin takımı oluşturulan Yahudiler mevcuttur. Bu Yahudiler emek gücü, tarımsal kalkınma, ortaklaşa yaşam fikirleri ile devletin kuruluşunda öncü rol oynayan sosyalistlerdir. İlerleyen yıllarda siyasi yapı değişiklik gösterse dahi işçi partileri İsrail toplumunda ağırlığını korumuştur.

Bu kanadı temsilen manda yönetimi boyunca varlığını sürdüren 'Mapai'⁶⁸ devlet kurulunca 'İşçi partisi' olarak devam etmiştir. Partinin ihtilal fikriyle ünlenen Poale Zion grubu üyeleri Rothschild tarafından Rusya'dan getirilmiştir. Bu parti devlete uzanan süreçte 'Histodrut' ve 'Haganah' çetelerini kurarak işgallere öncülük etmiştir. Bu da onları Yahudi toplumunda kayda değer bir konuma ulaştırmıştır⁶⁹. Diğer örnek ise Marksist çizgide olan 'Mapam'⁷⁰ (Birleşik işçi partisi)'dir.

1948'de hezime uğrayan Arap devletleri ve İsrail arasında, Mısır'ın önderliğinde Suriye ve Ürdün'ün de katılımıyla, 5-10 Haziran 1967 tarihleri arasında altı gün sürecek olan bir savaş başlamıştır. İsrail bu savaşta ezici bir galibiyet alarak Sina yarım adası, Golan tepeleri, Batı Şeria ve Gazze Şeridini de işgal ederek topraklarını dört katına çıkartmıştır. Bu savaşı Araplar 'Harbu Huzeyrân' diye isimlendirirken, İsraililer 'Altı Gün Savaşları' olarak isimlendirmiştir.

2.9. Oslo Müzakereleri Sonrası Filistin

1967 itibarıyla sınırlarını sürekli tacizlerle arttıran İsrail, 1993 Oslo barış sözleşmesi sonrasında dahi tedrici olarak yerleşke alanlarını genişletmeye devam etmiştir.

Amerika'nın girişimleri ile 1993 yılı Oslo görüşmelerinde İsrail sosyalist işçi partisinin hükümeti ile Filistin Kurtuluş Örgütü arasında Washington'da antlaşma imzalanır. Antlaşma gereği 1948 yılından önce Filistin topraklarından ayrılan Filistinliler artık vatanlarına dönemeyecektir. Antlaşmaya İsrail adına imza koyan İsrail Sosyalist İşçi Partisi toprak vermiş olmasına rağmen, Filistin'de kişi başına düşen millî gelir oranı ¼ oranında düşmüş günümüze kadar ki olan süreçte daha da fazla çöküntüye uğramıştır.

İşgalciler, 1993'ten itibaren daha önceden işgal edilen bazı yerlerin Filistinli halka geri verilmesiyle Arap otoritesi artıyor izlenimi uyandırmıştır. Ancak günümüzde işgalci yapılanma Batı Şeria'nın %60'ını kapsayacak şekilde tek başına, geriye kalan %27'sini de Filistin hükümeti ile ortaklaşa denetiminde tutmaya ve su kaynakları başta olmak üzere birçok alanda direk müdahil olmaya devam etmektedir⁷¹.

1982'de Lübnan başbakanının öldürülmesi sonrasında İsrail bu topraklarda bulunan Filistin Kurtuluş Örgütüne ait kamplara saldırır. 'Sabra ve Şatila' isimli kamplarda bulunan Filistin arşivlerini yaktırır. Bu katliam sonrasında çoğu sivil olmak üzere yaklaşık 20000 kişi hayatını kaybeder. Tarihe 'Sabra ve

⁶⁷ Karaman, "Siyonizm", 333.

⁶⁸ (1930-1968) arasında Faaliyet göstermiştir. Kurucusu David Ben Gurion'dur. (Bkz. Erişim: 02/04/2019 <https://www.britannica.com/topic/Mapai>)

⁶⁹ Kaştan, 1798.

⁷⁰ (1948-1997) arasında Faaliyet göstermiştir. Kurucusu Yakov Hazan'dır. (Bkz. Erişim: 02/04/2019 <https://www.britannica.com/topic/Mapam>)

⁷¹ Anderson, 18.

*Şatila Katliamı*⁷² olarak geçer. Filistin Kurtuluş Örgütü Lübnan topraklarından çıkmak zorunda kalır. Oslo görüşmelerine kadar, Filistin Kurtuluş Örgütü çalışmalarını Tunus'ta sürdürür. Özellikle 1967 savaşı sonrasında başka ülkelere göç etmek zorunda bırakılan iki milyondan fazla Filistinli olduğu tahmin edilmektedir.

İsrail'in Lübnan topraklarında yaptığı kıyım sonrasında Filistin halkı kendi imkânlarıyla 1987 yılında 'I. İntifada' adını verdikleri taşlı-sopalı bir direnişe girişirler. Liderliğini 'Hamas'⁷³ Partisi üstlenir.

2000 yılına gelindiğinde Camp David görüşmelerinde ortaya çıkan anlaşmazlıklar sebebiyle II. İntifadanın fitili ateşlenmiştir.

2.10. Filistin Sorununa Çözüm Önerileri

Siyonizm'i süreci itibarı ile sömürgeci, hedefleri açısından saldırgan ve yayılcı, oluşumu bakımından ırkçı ve ayrımcı, maksat ve vasıtaları bakımından faşist bir hareket olarak kabul eden Araplar 1988'e kadar BM'nin ve Amerika'nın öncülüğünde gerçekleştirilen Oslo ve Balfour bildirimleri vb. girişimleri İsrail'in kurulması için birer hile olarak nitelendirmişlerdir.⁷⁴

Görüldüğü üzere siyasi olarak Siyonizm'in sağında da solunda da Filistinlilere milli egemenlik tanıma niyeti yoktur. İsraili bir yazar Filistin ve Arap halklarının da bu durumu kabullendiğini şöyle ifade ediyor;

"Siyonizm'in en büyük zaferi Oslo anlaşması oldu. Zira bu sayede bütün geri çekilmelere rağmen Siyonist hareketin birincil kurbanı ve hasmı olanlar artık Filistin'de bir Yahudi devletinin var olma hakkını kabullendi."⁷⁵

Filistin topraklarında kendilerine bağımsız bir devlet kurmak üzere dünya siyasetine giren Siyonistler İsrail'in kurulması ile yetinmeyerek kutsal kitaplarından referans aldıkları 'Arz-ı Mev'ud' planını Nil'den Fırat'a uzanan aralıkta oluşturmak için işgallerine devam edecektir⁷⁶.

Günümüze kadar ki süreçte Siyonizm'e uluslararası arenada da bazı çözüm önerileri yapılmıştır. Bunlardan bir tanesi BM'de uzun yıllar görev yapmış olan John Davis'in tespitidir⁷⁷.

"Dünya kamuoyu hatta İsrail'de yaşayan İsrail halkı mevcut çatışmanın sebebinin Siyonizm olarak görecektir. Yine İsrail'in yapacağı de-siyonizasyon ile barışın nihai temeli atılacaktır."⁷⁸

3. SONUÇ

XXI. yy'ın başlarından itibaren yaşanan süreçte Ortadoğu'da yer alan birçok yer gibi Filistin toprakları da büyük devletler tarafından paylaşılmış ve yerli halk sürgüne gönderilmiştir.

Filistin topraklarına doğru yaşanan Yahudi göçleri karşısında Arapların tutumu başlarda göçleri durdurmak tarafındayken, sonraları gelen yabancıları çıkarmak olarak değişmiştir. Bununla birlikte sürgünde yaşamak zorunda kalan yerli halkın çoğu günlük hayatta olup bitenleri öğrenebilecekleri imkânlardan bile tecrit edilmiştir. Bütün bu zorluklar karşısında direniş hareketleri halk arasında kendisine yer bulmuştur.

Filistin tarihine dair meydana gelen bütün bu olaylar şu veya bu şekilde direniş edebiyatının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Ayrıca bu olaylar direniş edebiyatı eserleri için temel malzeme

⁷² 16 Eylül 1982'de İsrail yanlısı aşırı sağcı Hristiyan Falanjist milislerin Batı Beyrut'ta Sabra ve Şatila adındaki Filistin mülteci kamplarını basarak çocuklar dâhil binlerce (750 ile 3500 arasındadır) kişiyi katletmesi olayıdır. Katliamda sonradan İsrail'in eski başbakanlarından olan Ariel Şaron'un rolü olduğu bilinmektedir. BBC'ye göre İsrail Meclis Araştırma Komisyonu Şaron'u katliamdan dolayı olarak sorumlu bulmuş, Şaron bunun üzerine Savunma Bakanlığı görevinden istifa etmiştir. (Bkz. erişim: 24/04/2018 <https://aa.com.tr/tr/dunya/sabra-ve-satilla-katliaminin-35-yili-911849>)

⁷³ Genel merkezi Gazze'dedir. Abdülaziz el-Rantisi ve Ahmet Yasin kurucularındandır. Halen Filistin parlamentosunda çoğunluğu elinde bulundurmaktadır. (Bkz. Erişim:02/04/2019 <https://www.britannica.com/topic/Hamas>)

⁷⁴ Anderson, 15.

⁷⁵ Baruch Kimmerling, *Politicide: Ariel Sharon's War Against The Palestinians*, Verso Publishing, New York 2003, 215.

⁷⁶ Celil Bozkurt, "Türkiye Siyonizmle Mücadele Derneği ve Faaliyetleri", *Çankırı Karatekin Üniversitesi S.B.E. Dergisi*, 2016, 7, 603-607.

⁷⁷ Karaman, "Siyonizm", 335.

⁷⁸ Hagy Davis John, *The Evasive Peace a Study of Zionist-Arap Problem*, Dillon Liederbach, London 1976, 112; Karaman, "Siyonizm", 335.

konumunda olmuşlardır. Bu eserler sadece edebi birer eser olmanın yanında Filistin tarihinin doğru okunmasında ve doğru yazılmasında da önemli rol oynamıştır.

Direnış edebiyatçıların öncülük ettiği edebi eserler, işgal edilmiş Filistin'in tarihiyle ayrılmaz bir bütündür. Bu sebeple güncel bir Filistin tarihi yazılmak istendiği takdirde, direniş edebiyatında verilen eserler araştırmacılara büyük katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- ABU-MANNEH, B. (1999), "The Rise of the Sanjak of Jerusalem in the Late Nigteenth Century", İlan Pappe (ed.), *The Israel/ Palestine Question*, Londra, New York: Routledge, 42.
- AĞAOĞULLARI, M. A. (1989), "Fransız Devriminde Birey Devlet ilişkisi", *Ankara Üniversitesi S.B.F Dergisi*, 44(3).
- AMADO, S. (2003), "İsrail'de Türkiye Kökenli Yahudiler", *Görüş*, September.
- ANDERSON, P. (2001), "Scurrying Towards Bethlehem", *New Left Review*, July-August, London.
- ARI, K. (2019), "Jewish Migration From Turkey To Israel After The Foundation Of Israel", *Tarih ve Günce Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi*, 4(2), , 203-230.
- ARMAOĞLU, F. (2017), *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, Kronik Kitap, İstanbul.
- BOZKURT, C. (2016), "Türkiye Siyonizmle Mücadele Derneği ve Faaliyetleri", *Çankırı Karatekin Üniversitesi S.B.E. Dergisi*, 7.
- BUZPINAR, T. (2016), *Hilafet ve Saltanat II. Abdülhamid Döneminde Halifelik ve Araplar*, Alfa Yay. İstanbul.
- ET-TABERİ, Ebu C. M. bin. C. (2012), *Tarihu'l-Ümem ve'l-Mülük*, Beyt'ul Efkâr ve'd-Düveliyye, Ürdün ts.
- GARAUDY, R. (1983), *Siyonizm Dosyası*, (Çev. Nezih Uzel), Pınar, İstanbul.
- HAGY, D. J. (1976), *The Evasive Peace a Study of Zionist-Arap Problem*, Dillon Liederbach, London.
- HARMAN, Ö. F.(2002), "Kudüs", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Ankara, XXVI.
- HERZL, T. (1960), *The Complate Diaries of Theodore Herzl*, New York, I/s. 378; Öke, *Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1923)*.
- HIRSCHLER, G. (1994), "Rothschild Baron Edmond-James de", *New Encyclopedia of Zionism and Israel (I,II)*, Associated University Press, London, II.
- KARAKÖSE H. (2004), "Yahudilerin Filistin'e Yerleşme Girişimleri ve Süleyman Fethi Bey'in Layihası (1911)", *G.Ü. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5 (1).
- KARAMAN, M. L. (1996), "Filistin", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul, XIII, 89-103.
- KARAMAN, M. L. (2009), "Siyonizm", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, XXXVII, 329.
- KAŞTAN, Y. (2012), *Orta Doğu'da Arap-İsrail Mücadeleleri ve Türkiye*, 1798. (Erişim: 07/12/2018), <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/KA%C5%9ETAN-Y%C3%BCksel-ORTA-DO%C4%9EU%E2%80%99DA-ARAP-%C4%BOSRA%C4%BOL-M%C3%9CCADELELER%C4%B0-VE-T%C3%9CRK%C4%B0YE.pdf>
- KIMMERLING, B. (2003), *Politicide: Ariel Sharon's War Against The Palestinians*, Verso Pupliching, New York.
- KIZILOĞLU, S. (2012), "İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm'in Gelişimi", *Sosyal Bilimler*, Kırıkkale, 2(1).
- KOESTLER, A. (1949), *Promise and Fulfilment Palestine 1917-1949*, The Macmillan Company, New York.

- KUTSAL KİTAP, (2008) "II. Samuel 5/7", Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul.
- KÜÇÜK, C. (2005), "Mısak-ı Milli", *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul, XXX.
- LAPİDUS, M. I (2010), *İslam Toplumlari Tarihi- XIX Yy. 'dan Günümüze*, İletişim, İstanbul, II.
- MCCARTHY, J.(1998), *The Population of Palestine: Population Statistics of the Late Ottoman Period and the Mandate*, Columbia University Press, New York.
- ÖKE, M. K.(1987), "Çanakkale Savaşlarında Siyonist Alayı'nın Faaliyeti", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, XLIII, İstanbul.
- ÖKE, M. K.(1993), "Osmanlı İmparatorluğu, Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1914)", *Marife*, 6(1).
- ÖKE, M. K.(2018), *Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1923)*, Timaş, İstanbul.
- POLAT, Z.(2017), "Yahudilerin II. Abdülhamid Döneminde Filistin'e Göç Girişimleri ve Oliphant'ın Siyonist Koloni Talebi", *Beytül Makdis Araştırmaları Dergisi*, 7.
- TEKDAL, A. F. (2012), "Birleşmiş Milletlerin Taksim Kararı ve İsrail Devletinin Yaratılışı", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, XIV (I).
- TIBAWI, A. L. (1978), *Anglo-Arap Relations and the Question of Palestine 1914-1921*, Luzac Company, London.
- TOKGÖZ, H. (2017), "İsrail Devleti'nin Kuruluşunda Theodor Herzl ve Siyonizm", *Anasay*, 1(1), 183-196.
- TURHAN SEL, F. (2003), "Diyar-ı Kenan'dan Arz-ı Filistin'e Kutsal Toprakların Kayıp Geçmişi", *Anlayış*, n. 2, Temmuz.
- YILMAZ, İ.(2016), "er-Rihletü İnde's-Şua'ra el-Kudemâa: Şua'ra'u'l-Asr'ı'l-Evvel", *Mecma'u'l-Kâsîmi li'l-Lügati'l-Arabiyye*.